

## ارزیابی اقتصادی زیربخش شیلات ایران

زهره شعبانی روچی\*

زیربخش شیلات یکی از چهار زیربخش تشکیل دهنده بخش کشاورزی است که متأسفانه تاکنون کمتر مورد توجه قرار گرفته است. لزوم مصرف آبزیان از یک طرف و وجود پتانسیل‌های متعدد و متنوع آبی پروری در کلیه استانهای کشور از طرف دیگر، توجه به این بخش را بیش از پیش آشکار می‌سازد. البته با توجه به افزایش سطح آگاهی مردم نسبت به اهمیت مصرف آبزیان و بالطبع افزایش تقاضای انواع آبزیان و فراورده‌های آن، در سال‌های اخیر شاهد رشد و توسعه صنعت آبی‌پروری در آب‌های شیرین بوده ایم به گونه‌ای که تولیدات این بخش از ۶۶ هزار تن در سال ۱۳۷۶ به ۱۹۳/۶۸ هزار تن در سال ۱۳۸۶ افزایش یافته است. یعنی تقریباً رشدی برابر با ۲۰۰ درصد داشته است. اما با وجود این، مصرف سرانه آبزیان در سال ۱۳۸۶ در ایران برابر با ۷/۳ کیلوگرم بوده که در مقایسه با متوسط مصرف سرانه دنیا ۹ کیلوگرم کمتر بوده است. مصرف سرانه ایران در دنیا رتبه ۱۴۰ و در آسیا رتبه ۳۱ را به خود اختصاص داده است. به گفته رئیس سازمان شیلات، مصرف سرانه آبزیان تا پایان سال ۱۳۸۸ به ۱۰ کیلوگرم خواهد رسید و پیش‌بینی شده است در پایان برنامه پنجم یعنی سال ۱۳۹۳ به ۱۶ کیلوگرم در سال افزایش یابد. بر خلاف رتبه پایین ایران در مصرف سرانه، در زمینه پرورش آبزیان ایران رتبه ۲۴ دنیا را به خود اختصاص داده است. در زمینه صید نیز ایران در جایگاه ۳۸ دنیا قرار گرفته است. در زمینه آبی‌پروری بین کشورهای آسیایی عضو خاورمیانه، همسایگان خاکی و آبی، ایران رتبه اول را به خود اختصاص داده است.

بررسی نتایج مربوط به عملکرد (تولید در واحد سطح) مزارع گرم آبی نشان می‌دهد، عملکرد این مزارع در سال ۸۳ برابر ۲/۶ تن در هکتار بوده و در سال ۸۶ به ۲/۹ تن در هکتار رسیده است. این مقدار، تا پایان سال ۸۸ باید به ۵ تن در هکتار افزایش یابد. عملکرد تولید در مزارع سرد آبی در سال ۸۳ برابر به ۱۹۰ تن در هکتار بوده که در سال ۸۶ به ۱۹۴ تن در هکتار رسیده است و تا پایان سال ۸۸ باید تا سطح ۲۵۰ تن در هکتار افزایش یابد. عملکرد تولید در مزارع پرورش میگو در سال ۸۳ برابر با ۱/۰۶ تن در هکتار بوده است که در سال ۸۶ به ۲/۲۹ تن در هکتار رسیده و تا سال ۸۸ باید به ۳ تن در هکتار افزایش یابد. مقایسه نتایج مربوط به برنامه صید و آبی‌پروری، مقدار تولید آبزیان و عملکرد تولید در این بخش نشان می‌دهد تولیدات این زیربخش طبق برنامه افزایش یافته اما عملکرد تولید با سرعت کمتری افزایش یافته است.

\* کارشناس اداره کل مطالعات و بررسی‌های اقتصادی

علت این امر آن است که بخش عمده‌ای از افزایش تولیدات این زیربخش به دلیل افزایش حجم صید بوده است.

بررسی روند هزینه‌های واسطه‌ی نشان می‌دهد متوسط سهم هزینه‌های واسطه‌ای زیربخش شیلات و رشد سالانه هزینه‌های واسطه‌ای در این زیربخش بیشتر از سهم و رشد ارزش تولیدات و ارزش افزوده بوده است. بنابراین می‌توان گفت شیلات به اندازه سهمی از هزینه‌های واسطه‌ای که به خود اختصاص داده، درآمدزایی نکرده است و ادامه این روند منجر به افزایش هزینه‌های تولید و کاهش انگیزه سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری در این زیربخش می‌گردد.

بررسی روند سرمایه‌گذاری و موجودی سرمایه و مقایسه آن با تولیدات آبریان و همچنین بهره‌وری سرمایه نشان می‌دهد سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته در بخش بیشتر از ظرفیت تولید بوده و استفاده مناسبی از این سرمایه‌گذاری‌ها به عمل نیامده است. روند کاهشی بهره‌وری سرمایه در این زیربخش گویای این واقعیت است. بهره‌وری نهاده سرمایه زیربخش شیلات در سال ۱۳۷۹ معادل ۰/۹۲ واحد بود که در سال ۱۳۸۵ به ۰/۵۲ واحد کاهش یافته است. مقدار زیاد شاخص ICOR به دست آمده در زیربخش شیلات نیز گویای آن است که استفاده بهینه از سرمایه‌گذاری‌های خالص موجود در بخش به عمل نیامده است. مقایسه ارزش صادرات و ارزش واردات زیربخش شیلات نشان می‌دهد طی سالهای مورد بررسی ارزش صادرات همواره بیشتر از ارزش واردات در این زیربخش بوده است. و این در حالی است که طی سالهای اخیر، سهم صادرات محصولات شیلات از صادرات کل بخش کمتر شده است.

با توجه به کلیه موارد مطرح شده می‌توان گفت زیربخش شیلات تا کنون کمتر مورد برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار گرفته است. افزایش سرمایه‌گذاری و موجودی سرمایه زیربخش بدون توجه به ظرفیت تولید، کاهش بهره‌وری سرمایه، افزایش شاخص ICOR و افزایش ناچیز عملکرد تولید همگی بیانگر این کم‌توجهی می‌باشند. با توجه به ارزش بالای محصولات صادراتی زیربخش شیلات و ارزآوری این زیربخش و نیز با توجه به لزوم مصرف آبریان در رژیم غذایی روزانه، توجه جدی مسئولان امر به این زیربخش در راستای استفاده از توانمندی‌های آن اکیداً پیشنهاد می‌گردد. در این خصوص، مواردی نیز به طور مفصل در فصل سوم گزارش حاضر (نتیجه‌گیری و پیشنهادات) مطرح شده است.

## اداره کل مطالعات و بررسی‌های اقتصادی